

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

עניית ברכו

אמירת הש"ץ "ברוך ה' המבורך"

ה) וביאר המ"ב (סק"ג) וחוזר ש"ץ ואומר "ברוך ה' המבורך" וכו' - כדי שיכלול את עצמו ג"כ בכלל המברכים. ואם אין שם עשרה בלא הוא אם לא ענה עמהם לא יצא ידי חובתו. מ"א בשם אגודה [קשה לי אפ"י יש עשרה בלתי ג"כ לא יצא ידי חובת עצמו כיון שלא ענה עמהם ולענין השאר לכאן דיוצאים בכל גוני דלא גרע מאם היה אחד מתפלל או ישן דקי"ל לעיל סי' נ"ה ס"ו דמצטרף²].

ו) יש דיון בפוסקים האם עדיף שהש"ץ יאמר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" ביחד עם הציבור, כדי להשתתף לגמרי באמירת הציבור, או שעדיף לומר זה אחריהם, כדי להוציא את מי שאינו בקי. ולמעשה ראוי שיתחיל לאמרו ביחד עמם ולהמשיך אמירתו גם לאחריהם (ראה ביה"ל סימן קכ"ה ס"א ד"ה אלא שותקין).

עניית אמן אחר הש"ץ

ז) בערוך השולחן (סעיף א') כתב ואין עונין אמן אחר הש"ץ כשחוזר ואומר ברוך וכו', ויש שעונים וטועים הם, עכ"ל. והמ"ב (סק"ד) הביא מספר שערי אפרים שכתב [אצל דיני בה"ת וה"ה בזה] קצת שלוחי צבור כשהציבור אומרים ברוך ד' המבורך וכו' עונה אחריהם אמן וחוזר ואומר ברוך ד' וכו'. וטעות הוא בידם שכיון שאומרים מיד ברוך ד' וכו' א"צ לומר אמן [וכן כתב הפמ"ג

א) אחר שסיים הש"ץ ברכת ישתבח בקול, אומר חצי קדיש כדי לעשות היכר בין פסוקי דזמרה לברכות קריאת שמע. ובמחזור ויטרי הביא טעם אחד שזה כדי לעשות היכר שברכת ישתבח הוא שייכת לפסוקי דזמרה ואינה מברכות קריאת שמע.

ב) לאחר אמירת הקדיש אומר הש"ץ "ברכו את ה' המבורך" והציבור עונים "ברוך ה' המבורך לעולם ועד"¹ וגם הש"ץ חוזר ואומר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" כדי לכלול עצמו בכלל המברכים, שהרי אמר "ברכו", כלומר שהציבור יברכו, ולכן מברך גם הוא להקב"ה (שו"ע סימן נ"ז ס"א ונו"כ שם).

אמירת הש"ץ בקול רם

ג) וכתב המ"ב (סק"א) שהש"ץ צריך לומר "ברכו" בקול רם, כדי שישמעו כל העם, ויענו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". ואם אחד לא שמע מהש"ץ כשאמר "ברכו" רק שמע מהקהל שאמרו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד", עונה עמהם ג"כ "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". אבל אם שמע מהש"ץ לבד כשעונה "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" לא יענה עמו, רק יענה "אמן" על דבריו (מ"ב סק"ב).

ד) ובשערי תשובה שם הביא מספר חסידים, שהאומר בלחש ברכת התורה וברכו גוזל את המצות, ע"כ. דהיינו שגזול מהציבור האפשרות לענות כדין.

אומרים המבורך, ר"ל שכבר בירכו השליח ציבור דהוי כאילו כבר הזכירו הם, עכ"ל הא"ר.

2. בספר משנה אחרונה (אות י"ד) ביאר דבריו דקושיתו היא לפי מה שהבין בדברי האגודה (ברכות סימן צ"ח) שהוא מדבר במקרה שאין שם עשרה אלא אם הש"ץ, והש"ץ לא ענה כלל, או אז לא יצא ידי חובתו. ולכן קשה לו שאם לא ענה כלל אזי גם אם יש עשרה בלעדיו שענו הוא עצמו לא יצא ידי חובתו, שהרי לא ענה [אמנם האגודה בהמשך דבריו כתב 'אם היו עשרה בלא החזן אם רצה לענות עמהן תבוא עליו ברכה ואם לאו אין עליו כלום'. ומבואר להדיא בדבריו דכשיש עשרה בלעדיו אינו חייב כלל לענות, ולא שייך מה שכתב המשנ"ב 'לא יצא ידי חובת עצמו'].

אולם יש שהבין (סידור יעב"ץ הובא בליקוטי מהרי"ח) את דברי האגודה, שבודאי מדובר שהוא ענה, אלא שלא ענה ביחד עם הקהל אלא אחריהם, ועל זה כתב שאם אין שם עשרה בלעדיו לא יצא ידי חובתו, וצריך לענות עמהם כדי שיהיו עשרה עונים ביחד. אך אם יש עשרה בלעדיו יכול לענות אחריהם, עכ"ד המשנ"א, וע"ש מש"כ עוד בזה.

1. באליה רבה (סימן נ"ז סק"א) ביאר: הא דהקהל אומרים המבורך, דעל החזן יש לאומרו כדי לכלול עצמו בכלל הברכה כמ"ש מטה משה. [וז"ל מטה משה (עמוד העבודה קדיש, ברכו וקריאת שמע סימן ע"ט) יש לתמוה, היאך תקנו לומר ברכו, דבברכו משמע שמוציא עצמו מן הכלל, ואמר שמואל (ברכות מ"ט): לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל, אם כן היה לומר נברך, כמו בברכת המזון שאומר נברך. והרב רבי נתן ז"ל כתב בתשובה לזה, דשאני הכא דכיון דאמר מבורך לא מפיק נפשיה מן הכלל והוי כמו נברך].

ופירש באליה זוטא דאיתא בחולין דף צ"א: חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת, דישאל מזכירין השם לאחר שתי תיבות שמע ישראל ה', ומלאכי השרת אין מזכירין אלא אחר ג' תיבות קדוש קדוש קדוש ה', ופריך והא איכא ברוך כבוד ה' ממקומו, ומשני כיון דאיתיהב רשותא איתיהב. ופרש"י כיון שכבר הזכירו בקדושה אחר ג' תיבות איתיהב, דמותר להזכיר אפילו אחר שתי תיבות. ונ"ל דהוא הדין בישראל, דקשה לכאורה איך אומרים ברוך ה' שהוא אחר תיבה אחת, אלא דכיון דכבר הזכיר השליח ציבור אחר שתי תיבות ברכו את ה' מותרים להזכיר, לזה

פניהם ל"מזרח" (דהיינו לצד שמתפללים בו שמו"ע (כמש"כ השע"ת כאן, שכתב שלא להפך פניו מהמזרח עד שיסיים לומר ברוך ה' המבורך וגו').

כריעה בברכו

(ג) מנהג עתיק הוא לכרוע מעט באמירת ברכו ולא ככריעות שבשמ"ע. והובא מקור לזה מדברי הכלבו (ריש אות ח), וז"ל: ואחר הקדיש פותח החזן ברכו בקול רם וכורע בברכו וזוקף בשם, עכ"ל. אמנם הכלבו הזכיר כריעה רק לחזן ולא כתב שגם הציבור יעשה כן.

וכע"ז כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק ה' סימן י"ג) וז"ל: אין לצבור לכרוע ואף לא להניע ראשו כשעונה לברכו, ורק הש"ץ כורע באמירת ברכו וזוקף באמירת השם, וע"ש בביאורים.

(ד) אך מנהג בני אשכנז שהציבור כורעים בשעה שעונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ובביאור הלכה (סי' קי"ג ס"ג) כתב: ע' במגן גבורים שדוחק למצוא טעם למנהג שנהגו העולם לכרוע בברכו ע"ש [וז"ל המגן גבורים שם אלף המגן אות י', ובברכו נהגו לשחות, ולא מצינו סמך לזה]. אולם באמת יש למנהג זה סמך מן המקרא (ד"ה א' פרק כ"ט פסוק כ') ע"ש, ומנהג ישראל תורה, עכ"ד הבה"ל.

ישם כתוב: "ויאמר דויד לכל הקהל ברכו נא את ה' אלקיכם ויברכו כל הקהל לה' אלקי אבותיהם ויקדו וישתחוו לה' ולמלך".

(ט) ויש מקומות שהקהל כורעים ביחד עם הש"ץ כשאומר ברכו וגם אח"כ כשהם עצמם עונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד.

(י) ובשו"ת רבב"א (ח"א סי' מ"ז) נשאל בזה דבשו"ע סי' נ"ז לא מובא שכורעים בברכו. וענה: פוק חזי מאי עמא דבר, ובכל המקומות ראיתי שכורעין וכן מבואר בכל בו שהחזן כורע (כנ"ל), ואף שלא מבואר שם אם הציבור כורע אבל כבר נהגו כן. והעירו שבס' שושן סודות מתלמיד הרמב"ן כתב סוד כוונת ברכו, כשיאמר ברכו ישיח ראשו. ושם (חלק ה' סימן ק"ץ) הביא שבמקור חיים (לחוי"י) שם (בקיצור הלכות) כתב שנהגו שהש"ץ גם הקהל שוחים באמירתם ברכו ויתברך.

(יז) בספר חשוקי חמוד (בבא מציעא דף ק"ו.) הביא שאלה: מעשה בקבוצה של חיילים שהיו בבית, ועמדו להתפלל ערבית, ובדיוק כשהחזן אמר ברכו, והתכופו לענות ברוך ה' המבורך לעולם ועד, עבר מעליהם כדור של מרצח. ולאחר מעשה נתברר להם גודל הנס, שלולא שהתכופו בברכו, היה הכדור פוגע באחד מהם, האם צריכים לברך ברכת שעשה לי נס במקום הזה? והשיב שצריכים לברך (ע"ש הסברו).

הרי שע"י קיום מנהג ישראל ניצלו החיילים מאסון כבד.

איסור הפסקה

(ח) אסור להפסיק בין קדיש לברכו ובין ברכו ליוצר אור, דבין קדיש לברכו דינו לכל מילי כבין הפרקים, ותיכף אחר ברכו אף שלא התחיל עדיין ברכת יוצר הוי כאמצע הפרק דמשם ואילך הוא כהתחלת יוצר. כי עיקר כוונת הש"ץ מה שאומר ברכו את ד' היינו שיברכוהו אח"כ בברכת יוצר (מ"ב סימן נ"ד ס"ק י"ג).

(המשך בעמוד 10)

בסימן קצ"ח והח"א]. אבל הציבור יאמרו אמן אחר הש"ץ אף שאמרו מתחלה ברוך ד' המבורך וכו'. אבל הח"א כתב שאין צריכין לומר אמן [וכ"כ הפמ"ג בס"י נ"ז וקצ"ח] דכיון דכבר אמרו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" למה יאמרו פעם שניה אמן, ומאמין, הרי כבר אמרו כן. ומ"מ הכריע לבסוף דרשות הוא ביד הציבור אם ירצו עונין ע"ז אמן. ועכ"פ מי שהוא עומד במקום שאסור להפסיק לא יענה אמן זה, עכ"ל המ"ב.

(ח) לכן הציבור שמתפללים כעת אין להם לענות "אמן" כי אחר שענו "ברכו", הם נמצאים בברכות קריאת שמע שאסור להפסיק בהם (כדלהלן). ורק מי שלא מתפלל כעת ורוצה לענות אמן אחר הש"ץ יוכל לעשות כן.

אמירת "יתברך" וכו' על ידי הקהל

(ט) וסיים הרמ"א שם ע"פ הטור: ונהגו שהש"ץ מאריך בברכו והקהל אומרים יתברך וישתבח וכו' בעוד שהוא מאריך בברכו, ע"כ. ופירושו שבשעת שהש"ץ מנגן לפני שאומר ברכו הציבור אומרים שבח גדול להש"ת המתחיל "יתברך וישתבח ויתפאר וכו' שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה וכו'. ומודפס בסידורים הישנים בצדו של ברכו וכו'.

(י) אולם מותר לומר שבח זה רק בשעת הניגון אבל בשעה שאומר התיבות לא יאמר כלום, ואם אין החזן מאריך בברכו מוטב שישתוק ויכוון מה שאומר הש"ץ כדי שיענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד (מ"ב סק"ה). ובמזמנינו אין אנו נוהגין לומר זה כי אצלינו אינו מאריך בניגון בברכו (ע"ה ש'). ואף בזמנים שמאריך בניגון כגון בחגים ובימים הנוראים לא אומרים את זה כדי שלא לחלק. ומשום כך המדפיסים השמיטו שבח זה מהסידורים החדשים.

עמידה בזמן אמירת 'ברכו'

(יא) בעת אמירת 'ברכו' ועניית 'ברוך ה' המבורך' הן של התפילה והן של קריאת התורה, צריך הציבור לעמוד, משום שהוא דבר שבקדושה (מ"ב סימן קמ"ו ס"ק י"ח וסימן תקנ"ט ס"ק י"א). ויש לעמוד בכל דבר שבקדושה (רמ"א סימן נ"ו ס"א). אולם כשחוזר הש"ץ ברוך ה' המבורך וכו', אין הציבור צריכים לעמוד (פמ"ג סימן קמ"ו משב"ז סק"א). אך י"א שאין צריך לעמוד בזמן אמירת ברכו (כף החיים סימן נ"ו אות כ', שכך היה נוהג מהר"ל שלא היה עומד לא לקדיש ולא לברכו, אלא שכל קדיש שתפסו מעומד היה נשאר עומד וכו'. ומביאו המ"ב בסימן נ"ו סק"ח לגבי קדיש).

ולמעשה מנהג בני אשכנז לעמוד לאמירת ברכו, ובני ספרד לא מקפידים על זה.

אך היושב במקום שהציבור עומד, אף אם זהו מנהגו, הרי הוא פורש מן הציבור ומבזה כבוד שמים, ועובר גם על מה שאמרו חז"ל (דרך ארץ זוטא פרק ה') "אל תהי יושב בין העומדים" [שאין זה ממדת דרך ארץ להתנהג אחרת מכולם, וכמו שמסיים בס' ד"א שם "כללו של דבר אל ישנה אדם ממנהג הבריות". ביאורים בארחות יושר]. וכמו שהיא בלקט יושר (הלכות תפילה סעיף ט"ו) דהתרומת הדשן לא היה עומד כשאמר ש"ץ ברכו, אמנם במקום שרוב הציבור עמד, היה עומד.

עמידה בהצמדת רגלים ולכיוון מזרח

(יב) רבים נוהגים להצמיד הרגלים יחד בשעת אמירת "ברכו" (כמש"כ הע"ה ש' סימן צ"ה ס"א) וכן לעמוד עם

דרכי חיזוק ועבודה לימים אלו המסוגלים לכל מדה נכונה ממרן ראש הישיבה רבנו ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוק"ל סייעתא דשמיא בימים שלאחר ימי החנוכה

לא לרדת מהמדרגה שקיבלו בחנוכה

חוזרת בכל שנה מחדש, ולכן חנוכה הוא זמן של חיזוק בתורה. וברוך השם אצלנו בישיבה כבר כמה שנים יש חיזוק בתורה בחנוכה, וגם בשבת חנוכה כולם נשארים בישיבה ולומדים כמו כל השנה, ואדרבה שבת חנוכה היא שבת מחזקת יותר מכל השנה, וסיפר לי אדם חשוב שהיה בישיבה בליל שבת והתרגש מאד כשראה את ההתמדה איך שלומדים בשבת חנוכה, ברוך השם שהיה חיזוק.

ועלינו להמשיך את החיזוק, כיון שקיבלנו מדרגה בחיזוק בימי חנוכה, וצריכים להישאר עם המדרגה, ולא לרדת ממנה. ובאמת מכיוון שהיה חיזוק הרי אמרו חז"ל (יומא לה, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, וכבר יש סייעתא דשמיא, ומי שימשיך את החיזוק גם לאחר חנוכה, תהיה לו עוד סייעתא דשמיא, שאין סוף לסייעתא דשמיא.

כיצד להמשיך החיזוק לאחר חנוכה

למחר" וכו'. ובקונטרס מרגניתא טבא (שם בסוף הספר, אות י"א) כתב "ויעשה בכל יום המצוות בתכלית הזרירות והחשק, כאילו אין לו רק יום אחד לעבוד את בוראו".

ואמנם בדרך הטבע אדם סבור שנשאר לו זמן רב לחיות, מפני שאינו יודע מתי ימות, וכמו שאמרו בגמרא (פסחים נד, ב) שבעה דברים מכוסים מבני אדם ואחד מהם יום המיתה, ובמדרש תנחומא (קדושים ח) "אילולי שהקב"ה העלים מלבו של אדם את המיתה, לא היה בונה ולא נוטע, שהיה אומר למחר אני מת, למה אני עומד ומתייגע לאחרים", והיינו שזה בהשגחה לטובת האדם שאינו יודע באיזה יום ימות. אבל כיון שאינו יודע יום מיתתו, הוא חושב שנתרו לו עוד שנים רבות לחיות, ואינו מזדרז לעסוק בתורה ולקיים המצוות כפי שהיה מקיים ביום האחרון לחייו.

וכבר שינו באבות (ב, ע) רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך, ובגמרא (שבת קנ"ג, א) הובא על זה ששאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להם וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. והיינו שמי שהוא בעל מדרגה חושב בכל יום שמא ימות למחר, וממילא הוא עוסק כל הזמן בתשובה ובחיזוק כפי שהיה עושה ביומו האחרון, אבל מי שאינו בעל מדרגה סבור שיש לו עוד זמן לחיות, ואינו מתחזק כל כך.

לנצל כל רגע בחיים לכבוד שמים

ואמנם האמת היא, שאף אם נשארו לאדם עוד חיים ארוכים, ונניח שמן השמים קצבו את שנותיו מאה ועשרים שנה, הרי כל השנים האלו לא ניתנו לו כדי שיאכל וישתה ויבטל הזמן בהנאות העולם הזה, אלא עיקר החיים הוא להרבות כבוד שמים, שזהו תכלית הבריאה, וכמו ששינו בסוף פרקי אבות "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", וזהו תכלית חיי (המשך בעמוד 10)

עברנו כעת את ימי החנוכה, ונתבונן מה מחייב אותנו הזמן שאחרי חנוכה. הרי היוונים גזרו גזירות על תורה ועל מצוות, ובחנוכה הייתה הישועה שבטלו הגזירות, וידוע מהב"ח (או"ח סימן תר"ע) שהגזירות היו מחמת חטא 'שנתרשלו בעבודה', והיינו שהם אמנם עבדו עבודת הקרבנות, עבודת המקדש, אבל זה היה בהתרשלות ולא בחיזוק כמו שצריך להיות, ומפני ההתרשלות באו עליהם הגזירות, והיו צריכים לשוב בתשובה ולהתחזק, והיפך מהתרשלות, וכך היה באמת שהתחזקו ומסרו נפשם על התורה והמצוות, ובזכות זה הייתה הישועה ובטלו הגזירות.

ונמצא שחנוכה הוא זמן שהייתה בו השפעה של תורה וחיזוק, וכתוב בספרים שכל זמן שהייתה בו השפעה של קדושה בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת כל שנה באותו הזמן, וכן חנוכה שהייתה השפעה של סייעתא דשמיא להתחזקות, ההשפעה

עברנו כעת את ימי החנוכה, וידוע מהשל"ה כי בחנוכה צריך להיות חיזוק בתורה, שאז היו הגזירות על תורה, והיוונים ביקשו להשכיחם תורתך, וברחמי השי"ת גברו בני חשמונאי והעמידו התורה בישראל. לכן בחנוכה צריכים ללמוד יותר משאר ימים, ואף על פי כן יש חלק מהציבור שבחנוכה לומדים פחות מכל השנה, ובס"ד זכינו שבהרבה ממקומות התורה היה חיזוק גדול בחנוכה, ובכל הסדרים למדו בהתמדה גדולה ממש כפי שרגילים ללמוד בסדר א' באמצע הזמן, והיה בכך קידוש השם גדול, שציבור מתחזקים ועוסקים בתורה.

וכעת בעמדנו לאחר חנוכה צריכים שוב להתחזק, שלא יהיה רפיון מעסק התורה, ואמנם מצד אחד קל יותר להתחזק עכשיו מאשר בימי החנוכה עצמם, אבל המציאות היא שצריכים חיזוק לאחר חנוכה, כי החיזוק בחנוכה הוא לזמן קצוב של שמונה ימים, ויכולים לעמוד בזה בנקל, ואילו לאחר חנוכה קשה יותר, מפני שצריכים חיזוק ממושך לשנה שלמה, ונתבונן מה העצה לזה, וכיצד עושים שיימשך החיזוק בתורה, ולא יהיה רפיון בימים שלאחר חנוכה.

להתחזק תמיד כמו ביום האחרון לחייו

יש עצה כמדומה מרבי ישראל סלנטר, שאדם הרוצה לקיים חובתו בעולמו בשלמות, צריך שיחשוב מה היה עושה אילו היה נותר לו רק יום אחד לחיות, כי בודאי אם היה יודע שהוא עומד ביום האחרון לחייו, היה משתדל הרבה להוסיף תורה ומעשים טובים ולקיים כל התרי"ג מצוות, כי לא תהיה לו הזדמנות נוספת להוסיף זכויות ומעשים טובים, והרי הוא רוצה לזכות לחיי העולם הבא.

וכן כתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ב פ"א בהערה) "שמעתי בשם גאון אחד שאמר, שהאדם צריך לשער בנפשו שאין לו אלא יום אחד לחיות וכו' כי על ידי זה יעשה כל מה שבכוחו בתשובה ומעשים טובים ולא יניח הדבר עד

נדבת הרב שמואל נשר ובי"ב שליט"א בן הרב עמנואל נשר שליט"א להגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם יצחק לייב נ"י בשעטר"מ. יה"ר שיוזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ויזו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב שליט"א החפץ בעילום שמו ומשפ"ה"ו להגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בתם תחי' בשעטר"מ. יה"ר שיוזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

לדגל יומא דהילולא רבא של רבנו מרא דכולא תלמודא הגאון הרב חיים לייב ב"ר רפאל אלתר הלוי שמואלביץ זצוקל"ה

ראש ישיבת מיר

נתבקש לשיבה של מעלה ב'זאת חנוכה' תשמ"א

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

נביא בזאת דברים שאמר לזכרו תלמידו המובהק
ראש הישיבה מרנא רבי חיים הכהן קמיל זצוק"ל

הכל בקיווי

הכח היא כדי שאנחנו נוכל לקבל את ההשפעה]. והוה מרגלא בפומיה שאם יש לאדם אמונה בעצמו שיכול לגדול למעלה מהרגילות הוא נותן כח בעצמו. והביא בזה את דברי הרמב"ן בפרשת ויקהל עה"פ "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו את תרומת ה'" (שמות ל"ה כ"א), וכתב הרמב"ן בזה"ל, וטעם אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימון בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבוא לפני משה לאמור לו אני אעשה כל אשר אנני דובר עכ"ל. והיה מבאר שזהו הענין. הם האמינו בעצמם וזו היתה הנתנית כח. וזה באמת ענין מיוחד שאדם יאמין בעצמו שיכול לגדול. ואמנם בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש חשבון כ"א) כבר מבואר דבר זה שתמיד צריך האדם לשאוף לעלות לדרגות בעבודת השם מעבר למה שיש ביכולתו, עיי"ש, אך מורנו ורבנו נתן בזה תוספת הסבר שבוה שמאמין שיכול לגדול מעבר לגבולות הטבעיים, נותן הוא בזה תוספת כח לגדול.

ומצינו בברכות (נ' א') דבדברי תורה המידה היא "הרחב פיך ואמלאהו", ופרש"י הרחב פיך, לשאול כל תאוותך. והיינו שאע"פ שבכל שאר העניינים אין לאדם לבקש הרבה, אבל בתורה יכול אדם לבקש מהקב"ה כל תאוותו. ופשוט שלא די בבקשה אלא צריך לחדר בעצמו את הרצון לגדול, ואז הוא נותן כח בעצמו לגדול.

וכאמת שזהו מדרש מפורש בפרשת ויחי (עה"פ "לשועתך קויתי ה'"), ואיתא במדרש (בר"ר צ"ח י"ד), "הכל בקיווי". הכל מקבלים ע"י קיווי. ומונה המדרש שם כמה דברים שבאים ע"י קיווי, וא' הדברים הוא קדושת השם בקיווי. אם אדם מקוה הוא ישיג קדושת השם. והנה דוגמא לקדושת השם מצינו בחנניה מישאל ועזריה (ראה ביפה תואר שם), ונתבונן מה היה שם. חנניה מישאל ועזריה רצו לקדש את השם, ובאו ליחזקאל הנביא לשאול אם יכולים הם למסור עצמם על קידוש השם, ואמר להם כך מקובלני מרבי, ישעיהו הנביא, "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (ישעיה כ"ו כ'), כלומר שהיתה להם הוראה ברורה מיחזקאל הנביא להתחבאות, והוא לא הבטיח להם נס, ואדרבה מבואר שם ששאל את הקב"ה "מתקיים את עליהן או לא" וא"ל הקב"ה, "איני מתקיים עליהן", אבל הם טענו ליחזקאל הנביא, וכי יתכן שלצלם תהיה כזו שלימות, שיראו כולם שאף אחד לא סירב להשתחוות לו, לכן הלכו בין אם יהיה להם נס ובין אם לא יהיה נס (כמבואר כל זה במדרש שיר השירים ז יג).

זהו הענין. קדושת ה' בקיווי. כל מה שהם הגיעו למעלה הנשגבה הזו, הכל היה ע"י קיווי. "לשועתך קויתי ה'", כיון שהם קיוו לדברים הנשגבים והקדושים האלה, לכן הם השיגו את זה. וכך היא המידה, "הרחב פיך ואמלאהו". כשיש לאדם את הרצון ואת השאיפה ובווער בו אש של קדושת השם אזי מחולל הוא דברים נשגבים מעבר לגבול היכולת, בבחינת "ויגבה לבו בדרכי השם".

א. היום¹ הוא יום היארצייט של מורנו ורבנו הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, וברש"י יבמות (קכ"ב א') הביא מתשו' הגאונים שיום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כו' באים על קברו להושיב ישיבה שם.

הנה על הגאונות והגדלות בתורה של מורנו ורבנו זצ"ל יודעים כולם, אך נזכיר את המידה המיוחדת שזכינו לראות אצלו.

מסופר על הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל שנודמן באחד הלילות לבית של כפרי, ובבית הזה לא היו ספרים, ושאלו הגרע"א אולי בכל אופן נמצא אצלו איזה ספר, והכפרי טרח ומצא לבסוף 'פך-שמן' - רשב"א, והגרע"א ישב ללמוד כל הלילה ברשב"א, והיה חסר שם דף אחד והוא העתיקו מתוך הזכרון. וכשהיה נכדו ה'כתב סופר' זצ"ל מספר מעשה זה היה אומר, איני רוצה לספר לכם שהגרע"א יכל להעתיק דף שלם של רשב"א מתוך הזכרון, אלא העיקר בסיפור זה הוא שעל אף הבקיות והבהירות המיוחדת של רע"א שיכל לכתוב דף רשב"א שלם בע"פ, בכל זאת למד כל הלילה רשב"א בחשק ובהתלהבות. הוא ידע את הרשב"א כ"כ ברור עד כדי כך שיכל לכתוב רשב"א בע"פ, ואעפ"כ ישב ללמוד כל הלילה רשב"א.

אנחנו זכינו לראות אצל מורנו ורבנו שכל קובץ תורני שיצא, בלא יוצא מן הכלל, היה עובר על כל ה"תורות" שהיו בו, והיה יודע לציין מה מצא חן במיוחד בעיניו, והיה יכול להזכיר לבעל המאמר לאחר ארבעים שנה! מה כתב בקובץ פלוני (והיה אומר לו שהוא כתב טוב, ופעמים שהיה נותן ביקורת ע"ז). וכמו שאמרו חז"ל בבראשית רבה עה"פ "וידגו לרוב בקרב הארץ", מה דגים הללו גדלים במים כיון שירודת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמו שלא טעמו טעם מים מימיהן, כך הם ישראל גדלים במים - בתורה, כיון שהם שומעין דבר חדש מן התורה מקבלין אותו בצמאון כמו שלא שמעו ד"ת מימיהן. זו היתה הנקודה המיוחדת שראינו אצל מורנו ורבנו.

ב. **נזכיר** מה דהוה מרגלא בפומיה. איתא בתענית (ח' א'), א"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך, המאמין בהקב"ה עאכ"ו. ופרש"י ותוס' שם דמעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה מי מעיד בינינו, והיו שם בור וחולדה, אמר הבחור בור וחולדה עדים, לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים, אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת.

והיה אומר מורנו ורבנו שרואים פה יסוד גדול. יש מידה מיוחדת, שאם יש לאדם אמונה בדבר מסויים הוא נותן כח בדבר, ומשום כך ע"י אמונתו בחולדה ובור נתן בהם את הכח לקיים את דבריו [וכלפי המאמין בהקב"ה היה מבאר, שנתנית

(המשך בעמוד 10)

1. נאמר (במסיבת חנוכה בישיבת תפרח) בג' בטבת. יום היארצייט של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל.

צמצום לשם גילוי החסד העליון

עם מתן חסדים גלויים, אין מקום לגלות את הנסתרות והן נשארות בסתר. נמצא, שאם העולם היה שלם והיו העצים מוציאים כלי מילת, והיו שמחה, חסד ושפע וברכה גדולה בעולם בגלוי - היה נסתם השער לעולמנו של שפע האהבה הנסתרת, שהיא נוראה הרבה יותר.

ומדויק לפי זה מאוד לשון חז"ל - "עד שגער בהם הקב"ה", שהנה לכאורה יש מקום להקשות, כיון שהתפשטות הבריאה היתה מביאה יותר שמחה ושלמות, אמנם הקב"ה עיכב בעדם, אבל למה הגיעה להם גערה? איזה עוול עשו כאן? הרי אדרבה, רצו לעשות טוב יותר!

אבל באמת, על ידי התפשטותם היה העולם משתלם מאוד, ובוה מסתיר לגמרי את הטובה הגנוזה, וריבוי השמחה והעונג בעולם הזה היו מבטלים האפשרות שתיכנס שמחת עולם למעלה מזו. לכן גער בהם הקב"ה, כי מסתירים הם את עיקר כוונתו בבריאה.

והדבר מובן במציאות, שהרי רק כאשר העולם הוא בצמצום וחסרון, יש מקום לטובות שהן נוראות עליונות, על ידי הבחירה להתגבר על הרע. וכן המעשים עצמם, כגון האפשרות שיש בידו למסור נפש על קידוש ה', שהיא המדרגה הגדולה ביותר, או מעלת הבטחון, דביקות של תפילה, וכן עמל התורה, וכל המדרגות כולן - לפום צערא אגרא, וככל שהצער גדול יותר השכר רב יותר, והשכר המדובר הוא שכר אין סופי לעתיד לבוא, כל זה לא היה שייך כלל אם לא היה בעולמנו צער, והיה חסר כל השכר האמיתי שהוא סתום וחתום אצלו ית', בבחינת "הנסתרות לה' אלקינו".

זרדי משמעות שם שדי, שמבואר בקדמונים שהוא מורה על המידה שאמר דוד המלך "כי כל בשמים ובארץ", ומפרש בתרגום יונתן: "דאחיד בשמיא וארעא". והענין, שהשמים יש בהם אוצרות אין סופיים, והארץ יש לה את המוגבלות שלה, וביניהם מרחק נורא, והמידה הזו היא המקשרת ומביאה את אשר בשמים אל הארץ, היא המידה המתווכת בין שני הקצוות.

לכן, מצד אחד רואים אנו שהקב"ה מצמצם את עולמו, אך אין זה מפני שצרה עינו חלילה, אלא אדרבה, אם היתה הארץ משתלמת עם השלימות שלה מינה ובה, היתה כל השלימות בארץ בבחינת ארץ ולא יותר, ולא היתה כלל סיבה להתקשר לחסד העליון יותר של השמים. נמצא, שהצמצום הוא כדי שעי"ז יהיה גם לנו קשר לחסדים השמימיים.

זהו, אפוא, מה שאמר יעקב אבינו: "מי שאמר לעולמו די", כדי שיהיה שייך שיימצא בתוכו חסדים עמוקים עליונים יותר - הוא יאמר לצרותי די. החסד העליון נורא יעשה שיהיה סוף לצרותי.

ואל שדי יתן לכם רחמים (מג, יד)

מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי (רש"י)

כוונת רש"י לדברי הגמרא (חגיגה יב ע"א): "ואמר רב יהודה אמר רב: בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו וכו'. והיינו דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'אני אל שדי', אני הוא שאמרתי לעולם די".

יצריק ביאור, מה שייך ענין זה, שהקב"ה אמר לעולמו די והגביל את בריותיו - לנתינת רחמים וסילוק הצרות.

עוד קשה, כי הנה כתב בספר 'דעת תבונות', חז"ל: "האלוה ב"ה היה יכול ודאי לברוא האדם וכל הבריאה בתכלית השלימות וכו', אלא שכאשר גזרה חכמתו להניח לאדם שישלים הוא את עצמו, ברא הבריות האלה חסרות השלימות, והרי זה כאילו עיכב מידת שלימותו וטובו הגדול שלא לעשות כחק גדולתם בבריות האלה, אלא לעשותם באותה התכונה שרצה וכו', וכאן נכללת ידיעה אחרת, והיא מה שאמרו חז"ל 'שדי' - שאמר לעולמו די, שהשמים היו נמתחים והולכים עד שגער בהם כמוש"כ במדרש" וכו', עכ"ל ע"י שם.

מבואר בדבריו, שמה שגער הקב"ה בעולם היה כדי שלא יהיה העולם יותר שלם. ונמצא, שכל הצרות הן דוקא מפני שהקב"ה אמר לעולמו די, שאלמלא כן היה העולם שלם בתכלית השלימות ולא היתה כלל מציאות של צרות. מדוע, אם כן, כתוב כאן ברש"י שמידה זו "שאמר לעולמו די" מהווה סיבה שייפסקו הצרות, הרי אדרבה, זו הסיבה לכל הצרות!

וכן כתב ה'בית הלוי', שאלמלא שאמר הקב"ה לעולמו די היו העצים מוציאים כלי מילת כמו שיהיה בימות המשיח, וא"כ קשה, הרי העדר השפע הוא אדרבה, מפני שאמר לעולמו די, וכיצד כאן זוהי סיבה לעצור את הצרות, וצ"ע.

ביאור הענין נראה, שהנה בדרכי ההשגחה יש נגלות ויש נסתרות. משל לאב האוהב את בנו ומפרנסו ומטיב לו בכמה אופני הטבה, אבל אלו רק הנגלות, אך האהבה הפנימית היא הרבה יותר חזקה ועמוקה בלי גבול. כגון, אם יבקש הבן איזה חפץ, יתכן שהאב יגער בו ויאמר: 'הרי זה עולה עשרה שקלים והוא יקר מדי', ומ"מ אם יזדמן חולי לבן, יוציא האב הוצאות מרובות, אפילו מאות אלפי שקלים, משום שאז מתעוררת האהבה הנסתרת שהיא כאש להבה נוראה עד מאוד.

כן היא השגחת השי"ת ואהבתו לעמו. כל החסדים הגלויים בעולמנו הם כאין וכאפס לעומת החסדים הגנוזים והנסתרים אשר יהיו לעתיד לבוא.

והנה, שתי הנהגות אלו, הנגלית והנסתרת, אינן יכולות להיות יחד בבת אחת, כי כאשר בהנהגה הנגלית ישנה שמחה

לע"נ הרב רפאל אברהם יוסף ב"ר בנימין חדאד זצ"ל
נלב"ע ו' טבת התשע"ד תנצב"ה.
הונצח ע"י בני המשפחה ה"ו

לע"נ הרב חיים יוסף ב"ר שמואל דוד הרמן ז"ל
נלב"ע ח' טבת תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה ה"ו

לע"נ הרב מרדכי דוד ב"ר ציון גנץ ה"ד
ולע"נ הרב דב ב"ר ראובן גפני ז"ל
ולע"נ מרת ארני ב"ר קרל ע"ה
תנצב"ה.
הונצח ע"י הרב יונתן גפני שליט"א

לע"נ הרב יצחק אליעזר בן הרב משה הלוי כהן ז"ל
נלב"ע כ"ד כסלו תשע"ד
ולע"נ מרת סימה כהן ע"ה בת הרב מרדכי ליבר פרוש ז"ל
נלב"ע ב' בטבת תש"פ
הונצח ע"י נכדם הרב יעקב ישראל הלוי כהן שליט"א

לע"נ מור אבי ר' עזרא בן רחל ז"ל נלב"ע ט"ו כסלו
אמי מרת מרת אסנת בת חנה ע"ה נלב"ע א' בטבת
רפאל בן אסנת ז"ל נלב"ע א' בטבת | יצחק בן אסנת ז"ל | יהושע בן אסנת ז"ל | שמחה בת
אסנת ע"ה נלב"ע כ"א אלול | צפורה בת אסנת ע"ה | שי בן צפורה ז"ל
תנצב"ה
הונצח ע"י הרב ששון שוב שליט"א

בענין בטחון והשתדלות

הנהוגים בעולם, כמו שציווה הבורא ית' (שמות כ"א י"ט) ורפא ירפא, אך מבלי לבטוח על האמצעים עצמם כאילו שהם גורמים את הבריאות או את המחלה מבלי לחשוב שהם מצד עצמם מועילים או מזיקים, אלא מתוך אמונה שאמצעים אלה פועלים רק ברשות הבורא וכו', וכבר ידוע לך כיצד נענש אסא המלך (דה"ב ב' י"ז י"ב 'ויחלה אסא בשנת שלושים ותשע למלכותו ברגליו וגו' וגם בחוליו לא דרש את ה' כי ברופאים' וגו') כשבטח על הרופאים לבד ולא בטח על האלוקים, ונאמר עוד (איוב ה' י"ח) 'כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפאנה', עכ"ד. ומזה הוציא רבינו הגרי"ס זיע"א שדעת חובה"ל שיש חיוב לדאוג לבריאותו ע"י אמצעי הטבע ודרישה ברופאים ורק שיחד עם זאת מצווה האדם לבטוח בה' שהוא הרופא לכל בשר, והוא ית' הנותן רשות לרופאים לרפאות, [ולהלן יובאו דברי חובה"ל בענין השתדלות לפרנסה].

והרמב"ן (ויקרא כ"ו י"א) כתב: והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך, וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עוון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מ"ב פ"כ ב - ג), ואמר הכתוב (דה"ב ט"ז י"ב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם, אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ, אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו וכו', וזו היא כונתם באמרם (שם) ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר שכבר נהגו וכו', אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים, עכ"ד³.

מין הגרי"ס, [בענין זה של הפלוגתא של רבי ישמעאל ורשב"י יבואר בס"ד בנפרד].

3. הנה מצינו עוד דברים בענין זה בדברי הרמב"ן במקום אחר ע"י בתורת האדם (שער הסכנה) והו"ד להלכה בטוש"ע יו"ד סי' של"ו וע"י בט"ו שם סק"א ובברכ"י. ונציין דברי החו"א (באמונה ובטחון פ"ה אות ה') וז"ל, וכבר כתב הרמב"ן פרשת בחוקתי כי השרידים המזורזים ומקודשים בעבודת ה' אינם משמשים ברופאים, אבל זו מדריגה של בני עליה כרשב"י וחבריו, עכ"ד. וע"י בספר תולדות יעקב (עמ' קמ"ו) שהובא מכתב ממרן הקה"י זצ"ל [למי ששאלו על הרשמה לקופ"ח אם אין בזה משום חסרון בטחון בה'] וכתב וז"ל, הנה ודאי מי שיש לו בטחון לאמת לאמתו שלא יאירע לו שום דבר רע עליו ללכת בדרך הבטחון כשיטת הרמב"ן ז"ל, אבל תמהני אם מצוי בדורינו מי שיש לו בטחון באמת זולת יחידי סגולה מועטים, בדרכי ההנהגה היא כדעת חובה"ל עם השתדלות, ואשער שבעניני פרנסה כב' משתדל כראוי, וא"כ מאי שנא השתדלות זו מזו וכו' ע"ש. ובאמת שזוהי נמי הכרעת מרן

¹ הנה בענין ניהוג מידת הבטחון למעשה, ידוע שיש נידון יסודי מהי דרך ההנהגה של השתדלות ביחס לבטחון, ולא באנו לקבוע בזה מסמרות, אלא להביא ולסדר מקצת מן היסודות מה שמצינו בדברי רבותינו זיע"א.

דברי הגרי"ס - שיש ב' שיטות בענין הבטחון וההשתדלות (חובה"ל והרמב"ן)

ונפתח בדברי רבינו אור ישראל מסלנט זיע"א (אבן ישראל, דרוש ג') וז"ל: הנה יש שני מיני בטחון, בטחון של חובת הלבבות ובטחון של הרמב"ן, ולהחובה"ל צריך לבטוח בהקב"ה ע"י השתדלות דוקא כי אסור לסמוך על הנס, ואף שאין מעצור להקב"ה להושיע אף בלא השתדלות אעפ"כ מה שבכוחו לעשות מחוייב הוא לעשות, וחטא אסא מה שלא דרש בה' כלל רק ברופאים כמפורש בפסוק, ולהרמב"ן, הבטחון הוא להשליך על ה' לבד יהבו בלי שום סיבה, ומה שדרשו חז"ל (ב"ק פ"ה ב') "ורפא ירפא" היינו שניתן רשות לרופא לרפא, אבל העובד השלם אין ראוי לדרוש כלל ברפואה טבעית, ולדידה גם בפרנסה אי"צ שום השתדלות רק בטחון בה' וכו', אמנם גם להחובה"ל אסור להרבות בהשתדלות, רק לעשות סיבה שיהא אפשר ג"כ עפ"י הטבע להרוויח ולבטוח בה' יתברך, אבל ריבוי השתדלות הוא חסרון בטחון כידוע וכו'. [והמשך דבריו שם ע"י בהערה²].

ולמדנו מדבריו הק' שמעמיד ב' שיטות בראשונים בענין הבטחון וההשתדלות: שלדעת חובה"ל ההנהגה הפשוטה היא ע"י השתדלות ואין לסמוך שיקבל צרכיו ע"י יציאה מגדר הטבע הרגיל, ולדעת הרמב"ן יכול להשליך יהבו על ה' ולבטוח שיתן לו מה שצריך בלי השתדלות כלל, ועוד אומר, שיש להכריע בזה דאלו ואלו דא"ח, ויש חילוק בין ההמון ליחידים וכמבואר בנפ"ה, ויש לברר היטב מהיכן הוציא רבינו הגרי"ס זיע"א את חילוק השיטות בין חובה"ל לרמב"ן, ומה שיש עוד לדון בזה. וראשית נביא דבריהם הקדושים:

אלו דברי חובת הלבבות (פ"ד, עפ"י פירוש לב טוב): וכן הוא גם בנוגע לבריאות והחולי, שעל האדם לבטוח בזה על הבורא, ויחד עם זה עליו לדאוג לבריאותו התמידית ע"י אמצעים טבעיים, ולרפא את מחלותיו בדרכי הרפואה

1. כיון שארכו הדברים בס"ד, ראיתי חובה לגלות בזה (על כללות המאמרים) שהרבה מן המקורות ומראי המקומות ליקטתי מספרים חשובים שנתחברו בזמנינו על עניני הבטחון, ולא באתי בעיקר אלא לסדר הדברים, וד"ת כל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהם טעם (עירובין נ"ד), ומיגו דזכי לנפשי אמרתי לזכות לאחייני אולי יביא תועלת לדכותי.

2. ונראה שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, דהנה מצינו לרז"ל פלוגתא דתנאי בכיוצ"ב ממש בפרק כיצד מברכין (ברכות ל"ה ב') ת"ר ואספת דגנך וגו' מה ת"ל וכו' הנהג בהם מנהג דר"א, דברי רבי ישמעאל, רשב"י אומר וכו' ע"ש. וע"י בנפ"ה (ש"א פ"ח) החילוק בין אצל המון ליחידים ולכך דקדקו חז"ל באמרם הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, רבים דוקא, נמצא שליחיד סגולה ודאי שראוי להיות להם בטחון של הרמב"ן כמו שעשה רשב"י במערה ואיתרחיש ניסא דאיברי להו חרובא ועינא דמאי בלי השתדלות כלל, ודברי חובה"ל אמורים לכלל ההמון כולו כמו שכ' בנפ"ה ח"ר' ישמעאל, נמצא דאלו ואלו דברי אלוקים חיים, עכ"ד

וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, (בראשית ג') בזעת אפך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו. על כן אמרו (ספרי) יכול אפילו יושב ובטל תלמוד לומר בכל משלח ידך אשר תעשה, אך לא שהשתדלות הוא המועיל, אלא שהשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות" וכו'.

והבית הלוי (בקונטרס על הבטחון) כתב וז"ל: והנה לא היה ראוי לאדם השלם להשתדל בשום סיבה מהסיבות, וכל אשר הוצרך היו מזמנין לו בלא שום יגיעה וכמו שהיה באדם הראשון לפני החטא שהיו מלאכים צולים לו בשר ומסננין לו יין, רק אח"כ נגזירה עליו 'בזיעת אפך תאכל לחם' שנענש שיהיה יגע להשיג צרכיו.

אם גזירת ההשתדלות באה לאחר החטא מהי מצוות 'לעובדה ולשמרה' שנתנה לאדה"ר קודם החטא

והנה בקרא איתא (בראשית פ"ב פט"ו): "ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ואיך יתפרש לדבריהם הקרא ד'לעבדה ולשמרה', ומצאנו בזה דברי חז"ל בילקו"ש (רמז כ"ב): שמא תאמר יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה והלא כל האילנות נצמחים מאליהן וכו' אלא לעבדה ולשמרה לעסוק בדברי תורה ולשמור מצותיה שנאמר לשמור את דרך עץ החיים [ג, כ"ד] כד"א עץ חיים היא למחזיקים בה. ומצינו בזה עוד נוסחאות בחז"ל⁶, ומדברי כולם נלמד שקודם החטא לא היה נצרך אדה"ר להשתדל כלל להשיג את צרכיו, ורק אחר החטא נתקלל ונקנס 'בזיעת אפך תאכל לחם' שיש לאדם לטרוח בהשגת מזונו ושאר צרכיו, [ומהו שייכות הקללה להחטא ותיקונו החטא עי' בהערה⁷].

אמנם הנה בדברי החובה"ל מבואר לא כן, שכתב (פ"ג בסופו, עפ"י לב טוב): כאשר מחשבותיו וגופו עסוקים באחד מאמצעי הפרנסה או בהשתדלות להשיג אמצעי זה, תהיה כוונתו לקיים את מצות הבורא שציווה לאדם לעסוק באמצעים גשמיים לשם עיבוד האדמה חרישתה וזריעתה כמו שכתוב (בראשית פ"ב פט"ו) 'ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, ושציווה להשתמש בשאר בעלי חיים לצרכיו וכו', ושציווה לשאת

שלהרמב"ן ההנהגה הראויה ליראי ה' שלא לדרוש ברופאים כלל.

6. בראשית רבה (פט"ו ה"ה) 'ויניחהו נתן לו מצות שבת, כמה דאת אמר (שמות כ') וינח ביום השביעי, לעבדה, ששת ימים תעבוד, ולשמרה (דברים ה') שמור את יום השבת לקדשו, דבר אחר לעבדה ולשמרה אלו הקרבנות שנאמר (שמות ג') תעבדון את האלהים, וכתוב (במדבר כ"ח) תשמרו להקריב לי במועדו' ע"כ, ובתיקו"ז (כ"א) 'ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבדה בפקודין דעשה ולשמרה בפקודין דלא תעשה' ע"כ, [והובא בדרך עץ החיים לרמח"ל], ועי' בתרגום יב"ע וז"ל 'ואשרה בגינוניתא עדן למהוי פלח באורייתא ולמינטר פיקודה' ע"כ.

7. עי' בספר חכמה ומוסר להסבא מקלם זצ"ל (מאמר מ"ט ומאמר נ"א) שמבאר בקוצר אמרים ענין עמוק זה, ונביא קצת מדבריו שם, ז"ל, דעו אחי, יסוד גדול אגלה לכם, לא הייתי זוכה לעמוד על הענין הנעלה והנשגב הלזה, רק יען כי זכות אבות היה לי שזכיתי לשמש מעט את אדמו"ר ז"ל [הגרי"ס] ולמדתי מעט להבין דרך מהתורה וכו', וזה היה החטא של אדה"ר שלא ידע להתרחק מן העבירה, "כי שמעת לקול אשתך" נגזר עליו לקרבו יותר אל העבירה "בזיעת אפך תאכל לחם", שבור חבית ושמור ינינה, עסוק בצורכי חייך בדרך הטבע, עולם כמנהגו נוהג, ועם כל זה צריך שתדע כי לא "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל

ומדברי הרמב"ן הללו הוציא רבינו הגרי"ס זיע"א שדעתו שהנהגה הפשוטה ליראי ה' היא להשליך על ה' יהבו ולא יצטרך להזדקק להנהגה הטבעית, וע"ז נענש אסא המלך על כך שדרש גם ברופאים ולא כדברי החובה"ל שנענש משום שדרש רק ברופאים ולא בה'⁴.

על מה נסוכים דברי הרמב"ן בענין הבטחון והשתדלות

ואמנם, אף שהרמב"ן איירי בענין חולי ורפואה, למד הגרי"ס שיש לדמות לזה גם את עניני צרכי האדם ופרנסתו שיכול להשליך על ה' יהבו לגמרי, ולכאורה הדמיון בין פרנסה לרפואה הוא חידוש גדול, שיש לומר דענין פרנסתו של אדם נקבע באופן רגיל ע"י השתדלותו בחרישה וזריעה, וכפשוטו הפסוקים בהרבה מקומות ובפרשת בחוקותי שם "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע וגו'", אבל ענין חולי שהוא יציאה מגדר הרגיל שמאיזה סיבה נעשה האדם חולה רח"ל, ונתחדש שניתנה רשות לרופא לרפאות וכדכתיב 'ורפא ירפא', בזה יש להבין בפשיטות שאם האדם נוהג בדרך ישרה אין סיבה שיחלה, ואף כשחלה אם חוזר בתשובה הרי הוא חוזר לבריאותו מאיליו, וזהו שכתב הרמב"ן 'ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה' אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', והנה 'ברך לחמך ומימך' יש לפרש היינו אחר חרישה וזריעה כדרכו של עולם ואף אז נצרך לברכה אבל מנ"ל שלא יצטרך אף לזרוע ולקצור, ואמנם והסירותי מחלה מקרבך' משמעות הקרא ודאי שה' יסיר המחלה ואינו צריך לרופא כלל, ומנ"ל להגרי"ס לדמות ב' הענינים זל"ז לדעת הרמב"ן, וצ"ע⁵.

מהי חובת ההשתדלות לשיטת חובות הלכות

והנה בדעת חובה"ל הנ"ל שמרן הגרי"ס הוציא מדבריו שהנהגה הפשוטה היא להשתדל בדרכי הטבע יחד עם בטחונו בה', יש לברר היטב מהו יסוד דעתו בענין דרכי ההשתדלות.

דהנה, בענין ה'השתדלות' מורגלין אנו בדברי רבינו המסילת ישרים (פכ"א): הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו', וכן אמרו (יומא ל"ח) אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא,

הגרי"ס במש"כ שאלו ואלו דא"ח וכו"ל, שהנהגה כדברי הרמב"ן אינה אלא ליחדי סגולה.

4. ועי' בספר מדרגת האדם להסבא מנובהרדוק זצ"ל (דרכי הבטחון), שעל יסוד דברי הרמב"ן הללו וכפי שפירש רבו מרן הגרי"ס (ע"ש פ"ט) העמיד את 'שיטתו' בענין ההנהגה במידת הבטחון, וז"ל שם (תחילת פ"א), מוכח מזה שאין אדם צריך לשום סיבה אלא מה שנגזר לו בא מעצמו בלי שום סיבה וכמו שהעלה הרמב"ן ז"ל, ע"כ, [וכן מביא שם דברים מהגר"א].

5. ועי' בספר עלי שור (ח"ב מערכת הבטחון פ"ו) מה שטוען ע"ד הגרי"ס מדברי הרמב"ן בריש וישלח ובו יצא (פל"א פ"י) ע"ש, ואמנם מה שטען שם בעלי שור שאף דברי הרמב"ן בפר' בחוקתי הנ"ל זהו רק אחר שיש 'הבטחה' וכלשון הרמב"ן 'אחר שהבטיח וברך את לחמך ומימך והסירותי מחלה מקרבך' הרי מפורש בדבריו שרק במקום 'הבטחה' אין מקום להשתדלות, ולענ"ד איני רואה בזה השגה על מרן הגרי"ס, דלא איירי שם בהבטחה לאדם מסוים אלא כלשון הפסוק שם 'ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחלה מקרבך' הרי שמבטיחה התוה"ק לכל מי שיעבוד את ה' וילך בדרכיו שהוא מובטח שיתברכו לחמו ומימיו ויסיר ה' מחלה ממנו, והן הן דברי הרמב"ן 'ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', ושפיר כ' הגרי"ס

עול התורה מעבירין ממנו עול זה וחוזר לעיקר צורת האדם שדי לו במעט להספיק חיותו.

יש לכוון כן גם בלשון המשנה בסוף קידושין ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי וכו" ע"ש, מבואר שההדגשה היא על הפרנסה בצער שהיא מחמת החטא, אבל י"ל שגם קודם החטא היה צריך עדיין להתפרנס במעט, ובלא צער וקושי.

הרי נתבאר כאן בס"ד עניין נכבד מאד בדעת הני ראשונים, שהנה בפשטות מורגל להבין [וכ"כ באמת המס"י וכו"ל] שיש ב' דרכים: או לעשות השתדלות מטעם קנס ד'בזיעת אפיך וגו'" או שיכולים להפטר מזה ע"י דרגת יחידים הנוהגים כרשב"י, [ואמנם ודאי שלהיות בדרגה כרשב"י היא עבודה קשה שבמקדש אלא שיש לשאוף לזה כמה שיותר], וכאן נתבאר שלהני ראשונים יש ענין ממוצע, והוא דרך ההשתדלות כפי שנקבע בראשית היצירה ואף קודם החטא, ולקיים בזה מצות הבורא ש'לעבדה ולשומרה' וסגי לזה אף בהשתדלות מועטת ממש, וזהו שווה לכל נפש להתעלות בדרגה זו כמה שיותר, [ופשוט שאף לדעות שהשתדלות הוי משום קנס ש'בזיעת אפיך וגו'" כל שמקבל עליו עול תורה ממעט במה שצריך להשתדל וכמפורש במשנה דמעבירין ממנו וכו', וכן יש יסוד המבואר בדברי רבותינו זיע"א שכפי דרגת האדם במידת הבטחון כך יכול למעט בהשתדלות, ועוד יתבאר בזה בס"ד].

והנה עדיין צריך לבאר לדעת החובה"ל ודעימיה מדוע באמת כן הוא בעיקר יסוד בריאת האדם שצריך להשתדל עכ"פ במעט, וזה מתבאר לכאן בדברי החובה"ל שם בפ"ג שכתב הטעמים שבגללם הטיל הבורא על האדם לחזר אחרי אמצעי פרנסתם הם שתיים וכו' ע"ש מש"כ, ותורף דבריו בקצרה טעם א', שזהו בשביל לנסות את האדם אם יעסוק בפרנסתו כפי ציווי ה' ולא יעבור על רצונו ח"ו, וטעם הב', כתב לבאר עפ"י דברי חז"ל "יפה תורה עם דרך ארץ שיגיעת שתיהן משכחת עוון". ע"ש⁸.

העולה מהדברים: מרן הגרי"ס העמיד שתי שיטות אם יש חיוב להשתדל או שיכול לנהוג בבטחון גמור בלי השתדלות כלל, ומביא מחלוקת החובה"ל והרמב"ן לעניין לדרוש ברופאים, ומדמה זאת נמי לפרנסה והיה מקום לדון שפרנסה חלוקה מרפואה. ובעיקר ענין ההשתדלות מצינו מחלוקת, אם כל עניינה נתחדש לאחר חטא אדה"ר או אף קודם לחטא היה ציווי הבורא על השתדלות מועטת. ועניין פלוגתת ר' ישמעאל ורשב"י יבואר עוד בעז"ה. וה' יזכנו להיות מן הבוטחים בו ומקבלים עול תורה באמת.

טירחה ויגיעה וכו' ע"ש, ולכאורה משמע שלא יצטרך לטרוח כלל, וקשה, שהרי נתבאר בדברי החובה"ל וכו"ל שאף אדה"ר קודם החטא הוצרך לטרוח 'לעבדה ולשומרה', והאם הצדיק שמדבר עליו כאן עדיף מאדה"ר קודם החטא, ואולי נאמר שהחובה"ל מדבר כאן על הדרגה הב' אחר שנתקלל 'בזיעת אפיך וגו'', ואמנם אין משמע כן כלל, וגם, שא"כ לא ביאר לנו מדוע נצטווה האדם מתחילת בריאתו לעשות מלאכה, וסוף דבר שצריכים לנו לרב בזה. וצ"ע. [ולמשי"ת בעז"ה במאמר הבא אולי יש מקום ליישב העניין]

אשה כדי להוליד בנים וכשמכוון בדברים אלו לשם שמים יקבל שכר ע"ז וכו', כמו שכתוב 'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך' וכו' ע"ש. הרי שכתב דמה שעוסק בפרנסה הרי זה מצות הבורא ואינו קנס בלבד, והיכן ציוונו ע"ז, בקרא האמור אצל אדה"ר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשומרה, ומבואר; ראשית, דס"ל בפשט הכתוב לא כפירושים שהבאנו לעיל שהכוונה על תורה ומצוות, אלא כפשטיה דקרא לעשות מלאכה בעצי הגן, וכן מפרשים האבן עזרא בפ"י הראשון והרמב"ן (פסוק ח) שבתחילה מפרש ד'לעבדה ולשומרה' היינו לעבוד אדמת הגן וכו' ואח"כ מביא את פירוש רבותינו במדרש דאזיל על הקרבנות ע"ש.

ומה שמתבאר עוד מתוך דברי החובה"ל, שענין ההשתדלות לפרנסה אינו כדעת הסוברים שהוא בגדר מס וקנס שנתחדש אחר החטא בקרא ד'זיעת אפיך תאכל לחם', אלא שכך הוא מתחילת יצירת האדם אף קודם החטא, שקבע ה' יתברך שצריך לעסוק בצרכיו והוא מציווי הבורא עליו, וכן עתה מי שעוסק בפרנסתו הרי הוא מקיים בזה מצות הבורא ואינו רק כפורע מס שקנס ה' שיתברך מחמת החטא.

חיוב הדאגה למזונותיו קודם חטא אדה"ר ולאחרי

ואמנם כמובן שעדיין צריך ביאור בזה לדעת החובה"ל, שהרי מפורש בקרא שמחמת חטא עץ-הדעת נתקלל האדם 'בזיעת אפיך תאכל לחם', וכאן נתבאר שאף קודם החטא הוצרך לעסוק במלאכה.

והיישוב ע"ז נראה, שודאי ב' דרגות הם, שמעיקרא נמי הוצרך האדם [לפי דעה זו] לדאוג למזונותיו אבל אינו בצער ובקושי, ואחר החטא נתקלל ב'זיעת אפיך תאכל לחם בעצבון תאכלנה כל ימי חיך' והיינו ע"י קושי וצער.

והנה במשנה באבות (פ"ג מ"ה) שנינו 'רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול דרך ארץ' ומפרש רבינו יונה שלא יצטרך לעשות מלאכה הרבה לצורך פרנסתו ובמעט יספיק לו לכדי חיותו כי מלאכת הצדיק מתברכת ונפשו שמחה בחלקו, עכ"ה. ומבואר, שכשמקבל ע"ע עול תורה אז במעט יספיק לו, והנה אין נראה דכוונתו לדרגת רשב"י שאינו עוסק במלאכה כלל, אלא שאי"צ לטרוח במלאכה הרבה וסגי במעט, וכך יש לבאר את דעת חובה"ל הנ"ל שה' מעט' זהו מעיקר יצירת האדם שנצטווה 'לעבדה ולשומרה' היינו לעשות מלאכה מעט בלי צער, ואחר החטא נתקלל 'בזיעת אפיך' וגו' שצריך מלאכה מרובה עם קושי, ומי שמקבל ע"ע

הזה"ר רק מוצא פי ה', וזה דבר קשה מאד לעסוק בטבע ודעתו תהיה משוטטת ברוחניות היפוך הטבע, ונמצא האדם קרוב לחטא מאוד אחרי חטא של אדה"ר ע"ש עוד. ועי' בשפתי חיים (מדות ועבודת ה' ח"א, מערכת בטחון ועד ז') מה שהרחיב בזה עוד.

8. ואמנם אני נבוך בהמשך דברי החובה"ל שם, שכתב: כיון שאלו הם הטעמים שצריך האדם לעשות מלאכה כדי לזכות במזונות, א"כ מי שצדיק וירא ה' ואין חשש שיתרפה בעבודתו ה' אף שיהיה במנוחה, אדם כזה פטור מלטרוח לפרנסתו ולפיכך פרנסתו תבוא אליו בלי

לע"נ הרב דב בן הרב אלכסנדר זיסקינד שחור ז"ל
נלב"ע א' בטבת תנצב"ה

הונצח ע"י נכדו ידידו היקר והנעלה מאד העומד לימין המערכת תמיד בכל עת ובכל שעה, במאור פנים ובסבר פנים יפות,
ה"ה הרב אלכסנדר זיסקינד שחור שליט"א

אמונה תמימה - כוחה של אם יהודיה

יצאה בת קול ואמרה: "אם הבנים שמחה", ורוח הקודש צוחת ואומרת "על אלה אני בוכיה".

אמונתה האדירה של אלמנה מבעלה, ושכולה

משבעת בניה

במדרש איכה (שם נ"ב) כתוב, ששם האשה היה מרים בת בייתוס נחתום. ומשמע שם קצת, שאותה אשה היא אותה האם לשבעת הבנים שנשבת (ע' בגרסת התנא דבי אליהו פרק ל' שמותה היה אחרי ימים), ופדו אותה בעכו (ראה ביערת הדבש' ח"א, תולדות תש"ב). "קנו לה אנשי עכו חלוק אחד, הלכה לשטפו בים, בא גל ולקחו. קנו לה בגד נוסף, הלכה לכבסו בים, ובא גל ושטפו. רצו אנשי עכו לקנות לה בגד נוסף. אמרה להם: הניחו לו לגבאי (הקב"ה) שיגבה את חובו!"

בהנחה שזו אכן אותה אשה, בוא וראה גדולת עוז רוחה: אחרי השבי, אחרי אבדן שבעת הבנים, שבה היא לעמה עניה וחסרת כל. יש לה רק בגד אחד, והים לוקחו. ושוב נשנה הענין. היא נשארת עטויה סחבות, ובכח אדיר של אמונה מסרבת לקבל בגד שלישי. לא! עדיין ה' תובע אותה! את העלובה והדויה! אין אצלה אפילו זיק של "טרוניה כלפי מעלה". כל כולה הכנעה לרצון ה'. מה שטוב לה - טוב לה.

אם יהודיה! אשה יהודיה!

האם היהודיה מקור וכח לאמונה תמימה בכל הדורות

רבי משה חאגיז (בספרו "משנת חכמים", מעלה כ"ג תצ"ג) מתאר מנהג נפלא:

"לפי שכך דרכה של תורת האשת חיל, המרגלת את בניה לדת הישראלית, הרי זו באור הבוקר, כשמקימה את הילד מעל הערש, מקנחת (נוטלת) ידיו, ומכינה לו ביד אחת פרוסת הלחם חם או יבש, וביד ימנית תופסת לו את ידו הימנית ואומרת לו: סגור עיניך, ושים ירך עליהם, ואמור אחרי מה שאני אומרת לך, ואח"כ תאכל מזה הלחם שבידי. ומתחלת ואומרת לו: אמור תיבה בתיבה אחרי, ועיניך סגורות, חלילה לפתוח אותם. היא אומרת "שמע" - והוא עונה אחריה "שמע". "ישראל" - "ישראל" וכו'.

שואל רבי משה חאגיז: מדוע צריך שיסגור את עיניו? ומשיב: "שהוא לרמוז וללמד לו שעיקר האמונה אינה צריכה לידיעה על פי טענה וחקירה... שהמאמין באמונה שלימה גמר בדעתו, שישמע מה שישמע, ויעבור עליו מה, שלא יזוז מאותה האמונה!"

אמונה אמיתית משולה לעבודת בת דורות

בהלל אנו אומרים "אני עבדך בן אמתך". צריך אדם להיות דומה בעבודת ה' לעבד שהוא כבר דור שני תחת מרות האדון. ומודגש פה שרשיה של העבדות באים מכח "אמתך" - מהאם היהודיה, שכולה כניעה לפני מלך מלכי המלכים, והיא הנוטעת בלב בניה את האמונה התמימה והשלמה.

"דין הגויים מתלשין בשערך ובזקנם ובוכים בכיה גדולה ואמרו: מה מעשה אביהם של אלו ומה שבחו, שכך הן נהרגין עליו?"

"אני מאמין באמונה שלימה"

במדרש (איכה רבה א' נ"ג): מעשה באשה ושבעת בניה שציוה עליהם הקיסר להשתחוות לצלם. ניסה לשדל את הבן השביעי להשתחוות לצלם, והתינוק סרב.

"מיד גזר עליו להורגו. אמרה לו אמו: בחיי ראשך, תנה את בני ואחבקהו ואנשקהו. נתגוהו לה, והניקתו חלב. אמרה לו: בחיי ראשך, הרגני תחילה ואח"כ הרגהו. אמר לה: איני שומע לך, מפני שכתוב בתורתכם: "ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". אמרה לו: שוטה שבעולם. כבר קיימת כל המצוות, ולא נשאר לך אלא זו בלבד?

מיד ציוה עליו להרגו. נפלה אמו עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו... עד שהיתה מנשקתו ומחבקתו גזר עליו והרגוהו עליה, וכיון שנהרג שיערו חכמים שנותיו של אותו תינוק, ונמצא בן שתי שנים וששה חדשים ושש שעות ומחצה!"

לאכול רגע לפני המיתה?

דבר תימה: מה ראתה האם, שניות ספורות לפני מותו של התינוק - לקום ולהאכילו? ושמה יצאה מדעתה?

כוחות נאדרים של חום ואהבה מסכה האם בכנה -

לכל תיפול רוח

לא היא: עוז רוח עצום לבשה האם באותה שעה! פחוד פחדה שמא התינוק בן שנתיים וחצי, בראותו את החרב מחד - ואת הלחץ של הקיסר עם הבטחת הטובות מצד השני - אולי חלילה תישבר רוחו הקטנה, אולי חלילה יסכים להשתחוות לצלם. אזרה, איפוא, את כוחותיה, אימצה את בנה אליה, והאכילתו, כאומרת לו: המלך מבטיח לך חיים "טובים" אבל, זכור תזכור: מי נתן לך את החיים? הלא זו אני, אמא שלך! אני הענקתי לך חיים - ואני מצוה אותך למסרם אך לה' יתברך לבדו!

לא חיבוק ונשיקות של פרידה "סתם" היו פה. כוחות אדירים של חום ואהבה העבירה האם לעוללה. לא "אבדן עשתונות", אלא זרם כביר של אמונה בה' שיקעה בפעוט, בנה האחרון, למען לא תכנע רוחו ברגע האחרון!

זוהי "ידישע מאמע" - אם יהודיה!

גויים "התפעלו" מעבודת ה' של אם ושבעת בניה

לא רק אנו מתפעלים. בתנא דבי אליהו (פרק כ"ח) מובא: "באותה שעה היו הגויים מתלשים בשערך ובזקנם ובוכים (!) בכיה גדולה ואמרו: "מה מעשה אביהם (הקב"ה) של אלו, ומה שבחו, שכך הן נהרגין עליו!"

גוי "עובד" את אלהיו כל עוד שה"עסק" "משתלם"

הגוי מבין שאת האליל עובדים כל עוד "העסק כדאי ומשתלם", אבל למות סתם, בחינם? מה פתאום! (עי' סוף סוכה, וב'ערת הדבש' ח"א, ויקרא תשנ"ט).

ישם בתנא דבי אליהו: "אמרה להם: בני, אשריכם שעשיתם את רצון אביכם שבשמים ולא הייתם באים לעולם, אלא לקדש את שמו הגדול על ידכם שנאמר: "בקרובי אקדש". מיד עלתה לגג ונפלה ומתה".

נדבת הרב **אשור שלמה גבע** וב"ב שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת בתם **יסכה געמי** תח' בשעתו"מ. יה"ד שייכו לגולה לחזרה לחופה ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יצ"ה כ"י ויחברו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב **ברוך ליבמן** וב"ב שליט"א חתן הרב משה ולמן שליט"א לדגל השמחה השרויה במעונם בחולדת בתם **שפרה** תח' בשעתו"מ. יה"ד שייכו לגולה לחזרה לחופה ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יצ"ה כ"י ויחברו בכל מילי דמיטב ברו"ג

שתבח ועומד להתחיל ברכת יוצר אור אבל אם הוא עוסק עדיין בפסוקי דזמרה וכ"ש אם בא עתה להתפלל ורוצה להתפלל כסדר ולא לדלג הפסד"ז ולפתוח מברכת יוצר ושמע קדיש וברכו אין דינו בזה כאמצע הפרק ולכו"ע יכול להניח טלית ותפילין ולברך עליהן, עכ"ל. וגם מותר להמשיך באמירת פסוקי דזמרה

כא) אולם בארחות יושר כתב מרן הגר"ח זצ"ל (בדיני תפילה שרבים מזוללים בהם אות כ'): אחר ברכו דינו כמו באמצע הפרק, כי עיקר תקנת ברכו הוא שיאמר מיד ברכת יוצר אור, ומי שמאחר ואין עומד עדיין בברכת יוצר אור כשהש"ץ אומר ברכו, מבטל בידיים עיקר תקנת ברכו. וכ"ש שאסור לבא אחרי ברכו, שחיוב גמור הוא לשמוע הברכו, שהרי תיקנו פריסת שמע [שחוזרין לומר ברכו לאחר התפילה] בשביל אלו שלא שמעו אותו.

יש הנה בשחרית אין כ"כ נ"מ בזה כי בלא"ה אסור להפסיק בדיבור ובשאר דבר מתחילת אמירת פסוקי דזמרה. ועיקר הנ"מ הוא אחר ברכו של ערבית וכמש"כ המ"ב (סימן רל"ו סק"א) וז"ל: דע דמה שמבואר לעיל (בסימן נ"ד במ"ב סקי"ד בשם האחרונים) דאחר ברכו דינו כאמצע הפרק [דעיקר ברכו שאומר הש"ץ הכונה אברכות שמברכין העולם אח"כ וכיון שענו העולם ברכו הוי כאלו התחילו הברכה וכמש"כ הא"ר והפמ"ג שם עי"ש] פשוט דאין לחלק בין שחרית לערבית. ולפ"ז צריך לזהר מאד שלא לספר אחר ברכו דערבית, אפילו קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה, אם דעתו להתפלל אז מעריב עם הצבור. ובעו"ה הרבה אנשים נכשלין בזה, עכ"ל.

כב) עוד כתב המ"ב (סימן נ"ד ס"ק י"ד) ונראה דכ"ז דוקא באופן שמירי בפנים דהיינו שכבר גמר ברכת

הכל בקיווי המשך מעמוד 4

וענין זה הוה מרגלא בפומיה ממש. ושמעתי לבאר מהו ענין "מרגלא בפומיה", וכמו שמובא בברכות (ז' א') מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה כו' מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים כו' (ועיי"ש עוד מרגלא בפומיה דר"מ כו' מרגלא בפומיהו דרבנן דיבנה כו' מרגלא בפומיה דרב כו'), דהיינו שמזה אביי גדל, מ"לעולם יהא אדם ערום ביראה", וכמו שפרש"י להערים בכל מיני יראה ליראת בוראו, ומזה גדל רבא, "תכלית חכמה תשובה ומעש"ט". ואפשר לומר שזכינו לראות שמזה רבנו גדל, מזה גופא שתמיד הוא היה בבחינת "ויגבה לבו בדרכי ה'", ועד זקנה ושיבה, כשהיה צריך להשיג איזה ענין בתורה, לא היה שום מעצור בפניו, "הכל בקיווי".

ולאורך כל הדורות רואים את היסוד הזה. ברש"י בפר' וזאת הברכה (עה"פ "מחץ מתנים קמיו") כתב, שראה משה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים מאד, י"ב בני חשמונאי ואלעזר בראשם כנגד עם רב, כמה רבבות. ורואים אנו עכ"פ שהיה להם רצון ושאיפה ללכת, וזה היה הכח שלהם, שאיפה מעבר לגבול היכולת.

וזו היסוד שאנחנו למדים מהימים הקדושים האלה, שאדם צריך ללכת בגדולות, "ויגבה לבו". לבני חשמונאי לא היתה אפשרות בדרך הטבע לנצח, ואעפ"כ הם הלכו עם רצון ושאיפה, ולפי"ד מורנו ורבנו אולי הביאור בכל הנ"ל הוא, שבזה גופא שהם האמינו בעצמם, הוא נתנו כח בעצמם.

**תהא נפשו צרורה בצרור החיים
ויהא מליץ יושר
ונזכה לגדול וליאור באור התורה**

סייעתא דשמיא כימים שלאחר ימי החנוכה המשך מעמוד 3

השם, ועל ידי זה זוכה לגן עדן ואין לו גיהנום, ואילו חברו שחי יותר שנים ועשה יותר מצוות ומעשים טובים, אבל היה אצלו גם זמן של בטלה, ייענש על כך בגיהנום, מפני שיש עליו תביעה מדוע לא ניצל כל ימיו בשלמות.

וצריך לחשוב בכל רגע מה הקב"ה רוצה שאעשה עכשיו, שאם נתנו לי חיים מן השמים, יש לי מה לעשות בהם, ומוטל עלי לעשות תכנית כיצד לנצל את החיים בשלמות לעסק התורה והמצוות.

האדם לנצל כל רגע ורגע מחייו לעסוק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, שעל ידי זה יתרבה כבוד שמים.

ואם מן השמים נתנו לו מאה ועשרים שנות חיים, הרי גם החיוב שלו הוא בהתאם לזה, וצריך לנצל בשלמות את כל המאה ועשרים שנה לעסק התורה והמצוות, שהחיוב הוא לכל אחד כפי אריכות הימים שקיבל מן השמים, ואם יש חלק מימי חייו שאינו מנצל ואינו עושה כל מה שהוא יכול זה חטא, ויכול להיות אדם שחי פחות שנים וניצל כל ימיו בשלמות לעבודת

נדבת הרב חיים נקנסקי וב"ב שליט"א חתן הרב יהודה רוזנטל שליט"א לרגל היכנס בנם הבה"ח כמו אפרים מודכי נ"י בעול תורה ומצות. יה"ר שיגדל לתלמיד חכם מורה הוראה בישראל ויזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

שמחת הקידושא-רבא א"ה השבת באולם שע"י ביהמ"ד קיית"ה (משעה 10)

נדבת הרב אמיר דיין וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בנישואי בתם תחי' עב"ג הבה"ח אשר אזולאי הי"ו בשעטר"מ. יה"ר שיעלה הזיווג יפה יפה, לתפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג.

החתונה תקיים א"ה ביום רביעי ח' טבת באולם האצולה רח התקשורת 6 אשדוד

נדבת הרב ירוחם הכהן אדלר וב"ב שליט"א בן הרב יצחק אליוה הכהן אדלר שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעטר"מ. יה"ר שיזכו לגדול לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב אברהם סיבוני וב"ב שליט"א חתן הרב דוד אוחנה שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעטר"מ. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אא"ה בעתו ובזמנו, ולגדול לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

הברית תקיים א"ה ביום שישי 'זאת חנוכה' בביהמ"ד רבי מאיר בעל הנס (בכולל של הרב אברמסון) בשעה 9:30

הזוּז הַזוּז בְּנֵי הַבְּיָבִי

השעור הקבוע בענייני תפילה

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

מתקיים אי"ה מידי מוצש"ק

בביהמ"ד קוית' ה'

בשעה 20:30 – 21:15

ויעסוק השבוע בענין

מעלת התפילה עם הציבור

♦ טעמו וראו כי טוב ה' ♦

בליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב

ישאו דברים הרבנים הגאונים

תפארת תורה – מורנו מרא דאתרא שליט"א

אוד אביעזרי – הרב ישראל אברמסון שליט"א

אוד לישראל – הרב שלום ברנש שליט"א

אילת השחר – הרב מנחם גולדברג שליט"א רב ביהמ"ד

זכרון אליהו – הרב ראובן כץ שליט"א

חניכי הישיבות (שושנים) – הרב יהושע גודמן שליט"א

חניכי ישיבות (פרויקט) – הרב דוד אוסטון שליט"א

קוית' ה' (א) – הרב דוד שטן שליט"א

קוית' ה' (ס) – הרב מתתיהו זרנגי שליט"א

שוית' ה' – הרב צבי וילנסקי שליט"א רב ביהמ"ד

שערי תפילה – הרב מרדכי ליבר הלוי כהן שליט"א

רב ביהמ"ד

גַר מְצוּה וְתוֹרָה אֹדֵר

בפרוס עלינו ימי החנוכה, הננו בפניה לציבור

הק' שוחרי התורה הע"י

לחת שכס ולסיע בעלויות הגבוהות של הוצאת

הגליון המביא מידי שבת תמידין כסדרן מתורת

רבותינו נבג"ם ושיבדלחט"א רבותינו שליט"א

לאור עולם, לצמאי הדעת עמלי התורה בקהילתנו

ובכ"ל אתר ואתר

והעלויות עולות בדמים מרובים

הצטרף וקה שותפות חד פעמית או קבועה

ותאיר את העולם באור התורה

לתרומות, הקדשות והנצחות 0527679598 ואבנדריםפלוס:

[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

עטרת זקנים בני בני

נדבת הרב צבי משה אולמן וב"ב שליט"א

חתן הגאון רבי שלמה לוי שליט"א

לדגל אידוסי בתם תח" עב"ג הבה"ח מתתיהו זאב זלזניק הל"ו בשעט"מ

ברכותינו שיזכו החתן והכלה לקשר של קיימא ובנין עדי עד בקדושה ובטהרה בשלום

ובשלווה כל ימיהם, ויזכו ההורים והסבים החשובים שליט"א לרוב נחת דקדושה מהם ומכל

יצ"ח וישמע בביחם אך ששון ושמחה כל הימים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר

לדעת לחיות!

המשתתף בחתונה, באיזה 10 דקות הוא חייב לשתוק ואסור לו לדבר כלל?

האם גדול יוצא ידי חובתו בנוסח המקוצר של ברכת המזון המיועד לילדים?

האוכל עוגה ושכך לברך ויצא מהמקום - האם יצטרך לשוב לאולם ולברך?

המגלה כי בירך ברכת המזון במקום בלתי נקי - האם צריך לשוב ולברך?

באיזה אופן יברכו 'שבע ברכות' אך יזמנו ללא הזכרת 'אלקינו'?

בסיס הגביע שבור - האם ניתן להשתמש בו לכוס של ברכה?

האם מותר לענות 'אמן' יאה שמיה רבה' באמצע ברכת המזון?

אשה המסופקת אם ברכה ברכת המזון - האם חייבת לברך?

מי שדילג על חלק מברכת המזון - האם צריך לחזור ולברך?

מדוע פעמים מסיימים 'ונאמר אמן' ופעמים 'ואמרו אמן'?

איזה הפסק בברכת המזון מצריך לחזור לתחילת הברכה?

האם ניתן להשתמש בכוס חד פעמית לכוס של ברכה?

באילו ימים כדאי במיוחד לברך ברכת המזון בקול רם?

מדוע ראוי לברך ברכת המזון בלחש ביחד עם המזמין?

האם צריך לברך 'על המחיה' ו'על הגפן' בישיבה?

באילו מקרים מברכים ברכת המזון מספיק?

שיעור 'דף היומי בהלכה' ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

בימים א' - ה' 20:30 - 21:00 בבית הכנסת קוית' ה' (היכל שמואל)

הצטרף וקנה קניין נצח בידיעת הלכות ברכת המזון

ניתן להאזין לשיעור ושיחות מרבותינו שליט"א בטלפון

0799-400-442

קדשם בקדושת השבת המתאחדת בתורתך

כ

בני הישיבות בקהילתנו הע"י מוזמנים להשתתף

בסדר לימוד בצוותא מתוך נועם ורוממות

בבתי המדרשות זכרון אליהו ושערי תפילה'

בליל שבת קודש

בין השעות 20:30 – 22:30

הלימוד והברכות כשבת זו מוקדשים

לעירוי נשמת

הרה"ג רבי יוסף ב"ר דוד הכהן גליק זצ"ל

נלכ"ע כ"ז כסלו תשפ"ג

כיבוד עשיר יוגש ללומדים במהלך הסדר

בברכת התורה לעמלי התורה החכימים

הנהלת האיחוד

לתרומות, הנצחות ושותפות בזכות הגדולה של

לימוד התורה 053-4188737